

BUDAI ISTVÁN

A szociálismunkás-képzés dilemmái a tanterv- és képzésfejlesztés tükrében III.

A tanulmány egy olyan nagyobb kutatás része, amely a magyarországi szociálismunkás-alapképzés fejlődési tapasztalatait, értékeit, erős és gyenge pontjait, nehézségeit, ellentmondásait, *dilemmáit* és ezek összefüggéseit vizsgálja. A kutatás során négy, egymásra épülő és egymásból következő interjúsor készült. A nem strukturált és strukturált interjúk tapasztalatait korábban már bemutattuk. Jelen tanulmány a focus-csoport interjúk tapasztalatait mutatja be és elemzi.

A nem strukturált, a strukturált és a „further” interjúk felvétele, elemzése, értékelése és következtetései után alapvető kérdés volt, hogy milyen módon lehet a kutatás lényegi kérdéseiről, hipotéziseiről, a szociálismunkás-képzés dilemmáiról az interjúváltak különböző kisebb csoportjaival további, célirányos, mélyebb eszmecserét lefolytatni. Erre az interjúsorozatot egyúttal kiteljesítő és azt lezáró vizsgálatként a *focus-csoport interjúk* felvétele, elemzése és kiértékelése adott jó keretet. A korábbi interjúk tapasztalatai alapján a focus-csoport interjúk célja így a *mélyebb összefüggések feltárása és elemzése* volt, különösen:

- a *szociális munka – szolgáltatások és a szociálismunkás-képzés viszonyrendszeréről*, ennek jellemző vonásairól,
- a *szociális munka – szolgáltatások szükségleteinek adekvát tudás és a szociálismunkás-képzés nyújtotta tudás összefüggéseiről*, ennek jellemzőiről, továbbá
- a *szociálismunkás-képzés fejlesztésének egyes kérdéséről*, mindezt elsősorban magyar relációban.

A kutatás terve szerint négy szociálismunkás-képző iskolában folyt le a focus-csoport interjú. Mivel minden interjúfelvétel realizálásában igen nagy nehézséget jelentett a megfelelő időpont megtalálása, nem volt minden esetben megoldható az adott szociális képző kurzus teljes mintájának meginterjúvolása. A SZOTE-n és az ELTE-n 5–5, a SZIF-en 6 és a BU-n 4 fővel valósult meg a focus-csoport interjú. Mindegyik

helyszín csoportjában volt vezető tanár, szociális munkát tanító, más diszciplínát tanító tanár és tereptanár, Bournemouth kivételével pedig minden helyen jelenlegi végzős, vagy már korábban végzett diák is. A focus-csoportok megfelelő kereteket jelentettek a megcélzott kérdések mélyebb vizsgálatára.

A továbbiakban a focus-csoport interjúk leírását és elemzését témakörönként csoportosítjuk. Először a magyaroké, majd összehasonlításképpen az angoloké következik. Az interjúalanyok egyes fontos konkrét megnyilvánulásait a focus-csoportok száma jelzi. Az interjú vezérfonala a mellékletben található.

A szociális munka – szolgáltatások és a szociálismunkás-képzés viszonyrendszeréről „Hiányzik, ami lendületben tartja agyunkat...”¹

A képzés hatása

Evidencia, hogy egy adott iskola vagy kurzus és általában a szociálismunkás-képzés hatása (hatékonysága, kisugárzása) a viszonyrendszer egyik alapvető kérdésének tekintendő. Többek között ezért került a kérdés a jelen kutatás egyik hipotézisének középpontjába és a focus-csoport interjú kérdései közé. Vajon miben, hogyan nyilvánul meg és milyen mértékű ez a hatás?

A magyar focus-csoport interjúalanyok először azzal a dilemmával találták szembe magukat, hogy egyáltalán miképpen lehet megragadni, konkréttá tenni vagy felmérni e hatást. Végül is elutasították az egzakt mérés lehetőségét, és fontosabbnak tartották a különböző tapasztalatok többszemponútú elemzését.

Az 1. sz. focus-csoportban elfogadott állásponttá vált, hogy a végzősök első pályamódosításának időpontja jelentős terminus a szociálismunkás-képzés hatékonyságát illetően, hiszen a képzett szakemberek többsége – állításuk szerint – 5–8 éven belül elhagyja a pályát. Mélyen elgondolkodtató: a szociálismunkás-képzés valóban csak ennyi időre ad megfelelő minőségű muníciót a diákoknak? És ha ez így van, akkor ez a képzés problémája, a gyakorlati szociális munkáé, a szociális szolgáltatásoké vagy a fenntartóiké-e? Nyilvánvaló, hogy mindegyiké.

A szociálismunkás-képzések és a szociális szolgáltatások kölcsönviszonyát igen találóan így fogalmazták meg az egyik csoportban:

*„Van egy elméleti tudás, ami hatásokat vált ki azokból, akiknek az nincs meg, és van egy tapasztalat, ami a másik oldalon vált ki hatásokat...”
(1. sz. focus-csoport).*

A kutatás eddigi tapasztalatai szerint e kölcsönös jelenségnek van realitása: a valóság kétfelé választja a szociálismunkás-képzésben köz-

¹ Az elemzés során a szociális szolgáltatások egyfelől mint a szociális ellátórendszer egységei, másfelől mint a képzésben részt vevő diákok terepgyakorlatainak színhelyei szerepelnek

reműködőket – tanárookra és tereptanárokra. Többen lesújtóan nyilatkoztak a szociálismunkás-képzés és az egyes kurzusoknak a szolgáltatásokra gyakorolt hatásáról és hatékonyságról.

Ha azt a hatékonyságot mérjük, ami a jelenkori magyar gyakorlatban van, akkor az embernek égne a haja, mert ... szörnyűségek történnek a gyakorlatban, mert a gyakorló szociális munkások nem végeznek el a szociális munka során nélkülözhetetlen feladatokat (pl. nem készítenek beavatkozási terveket) ... következőképp kérdés, hogy egyáltalán hatékony-e az a gyakorlati képzés, amely arra készít fel, hogy nem kell elvégezni nélkülözhetetlen teendőket...” (1. sz. focus-csoport).

...igen, nézzük és tanuljuk meg az elméletben vagy szimulált helyzetben a szociális szakma alapfogásait, aztán azt mondjuk a diáknak, hogy menjél ki a gyakorlatba, próbáld ki Te magad” (1. sz. focus-csoport).

Kérdés, hogy melyek is azok a nélkülözhetetlen teendők, „alapfogások”, amelyekre a szociálismunkás-képző iskoláknak és kurzusoknak maradéktalanul fel kell készíteniük? Kik, hogyan és milyen jogosítványok alapján határozzák meg e teendőket? Az interjúalanyok többsége úgy vélekedett, hogy korábban a gyakorlatban is dolgozó, azóta elméleti tanárok és a képző stábok ma már jogosultak erre. Annak ellenére, hogy ezek az „alapfogások” az egyes kurzus-tantervek szerves részei, feltétlenül többször is szükség lenne az egyeztetésre, konzultációra és tapasztalatcserére a képző iskolák között.

Az interjúalanyok egy része szerint ott kezdődnek a problémák, ahogyan az „alapfogásokat” tanuló gyakornokok fogadják a szociális intézményekben. Többnyire az alábbiak szerint kezdődik szakmai szocializációjuk a szociális szolgáltatásoknál:

...amit Te tanultál az iskolában, az gyönyörű, csak itt ezt a gyakorlatban nem lehet használni – mondják és ezt a gyakornokok egy bizonyos idő után valóban el is hiszik, és így gyorsan elfelejtik az iskolában tanultakat...” (1. sz. focus-csoport).

Az osztálytermi képzésben megszerzett tudás a munkahelyre kerülve rendkívül gyorsan megkopik, néhány éven belül mintegy megfeleződik a „felejtési ideje”, következőképpen itt most más összefüggésben vetődik fel a Ferge-féle gondolat, hogy ti. „lyukas vödörnek” tekintendő-e a szociálismunkás-képzés, vagy egy olyan „öntözőrendszernek”, amelynek vize idővel hasznosul, mert táplálja a növényeket. A focus-csoport interjúk tapasztalatai alapján úgy tűnik, inkább az előbbinek (Ferge, 1997, p. 169.).²

Ezt részletesebben így határozták meg interjúalanyaink:

² Ferge, Zsuzsa (1997): És mi lesz, ha nem lesz? In Gombár Cs., Hankiss E. és Lengyel L.: És mi lesz, ha nem lesz? Budapest, Korridor-Helikon, pp. 146-174.

„...kimegy egy korszerű szaktudással, mélyebb önismerettel – vagy legalábbis tudja, hogy miben van mélyebb önismerete –, ilyen a pályán x éve dolgozó, nagyon sok szociális munkás, és már a harmadik évben a kiegészítési jelei mutatkoznak, de egzisztenciális okokból kénytelen tovább ott maradni ... és ilyenek százával, ezrével vannak ... Hogyan tudnak majd szót érteni az új diplomások ezekkel a gyorsan kiégett kollégákkal? Mitől lesz közöttük párbeszéd? Sőt, már a terepgyakorlatok idején sincsen párbeszéd a gyakornok és a tereptanárok között, inkább csak alá-fölérendeltségi viszony van, nem nagyon tudnak közösen gondolkodni, vagy az érzéseikről beszélni. A régi rutinok nem épültek le, a rendszernek van egy tehetetlensége. Tíz év nem volt elég ahhoz, hogy lebontsuk a régi beidegződéseinket, a régi megközelítéseket, metódusokat. És ezeken a helyeken dolgoznak a gyakornokok.” (1. sz. focus-csoport)

Más megközelítésben kérdés az is, hogy milyen jellegű tevékenységet vár el egy-egy szociális szolgáltatás, intézmény az alkalmazottjától, aki gyakran valamelyik képzésben egyúttal tereptanár is:

„...krízisintervenciót, valóságban nem szociális munkát, ... elvárják, úgy dolgozzon, hogy ne látszódjék a probléma ... ha megfagy a hajléktalan, nem az Ő (ti. a szolgálat) baja...” (1. sz. focus-csoport).

Az interjúalanyok azt is hangsúlyozták, hogy ha így hal meg valaki hajléktalanként, akkor az a rendszer diszfunkcióit bizonyítja.

Az interjúalanyok e focus-csoportban igen sokrétű, bonyolult problémaegyüttest vetettek fel. Szó esett egyrészt a szociális szolgáltatások működési zavarairól, a velük szemben támasztott szakmai követelmények és a protokoll hiányáról, mindezek kielégtelenségéről, másrészt a képzés gyengeségeiről és ennek következményeiről.

Jelentős befolyásoló tényező továbbá, hogy Magyarországon a szociális ellátásban dolgozók rendelkeznek a legrosszabb erkölcsi és anyagi megbecsültséggel, és ez nem teremt parancsoló szükségletet a szakmai protokollok meghatározására. A kör ördöginek tűnik, a kitörési pontok megkeresése és megtalálása sürgető feladat.

Az iskolai hatás csökkenhet akkor is, amikor a gyakornokok lehangolt emberek sokaságával találkoznak és dolgoznak a szociális munka során, ugyanakkor nem kapnak visszajelzést arra vonatkozóan, hogy van-e értelme annak, amit csinálnak, hogy érdemes-e csinálniuk, hogy miképpen lehet változást elérni. Ez sok lendületet vesz ki belőlük, az éppen kialakult motivációjukat is elveszíthetik.

„A mindennapi szakmai gyakorlatban idővel hiányzik az, ami az iskolában lendületben tartotta az agyunkat, idővel kivesszük belőlünk a »dilemmázás«” (2. sz. focus-csoport).

A fenti kép tehát nem mutat be hízog képet a szociálismunkás-képzés hatékonyságáról.

SZOCIÁLIS MUNKA

„...alapvető érdekellentétek vannak, ezek sokszor kirekesztőek,... harc van a szakmai kompetenciákért, harc van, hogy milyen értékszempontot érvényesítsünk...de változások vannak, azok pozitívumokkal és negatívumokkal járnak és ezek az ellentmondások viszik majd előre a szociális munkát és szakmát, ezekből lesz majd tisztább kép” (1. sz. focus-csoport).

Természetesen harc folyik az egyre szűkülő forrásokért is, s ezek elgondolkoztató kijelentések. Jelen kutatás: eddigi tapasztalatai alapján mondható: a csalódás és keserűség nem indokolatlan: sok igazság rejlik az idézett gondolatokban. Különösen figyelemre méltó, hogy a különböző értékszempontok komoly, kirekesztő harcban állnak egymással szemben egy olyan a szakma képviselőinek cselekedeteiben, amely eleve a kirekesztéssel szemben jött létre.

Kérdés, hogy mennyire látják tisztán és komolyan fentieket a különböző szociálismunkás-képző iskolák, ill. képesek-e tenni a változások érdekében. Mindenesetre feltétlen gondolkodásra és tisztázó diskurzusokra volna szükség, iskolákon belül és iskolák között egyaránt.

A képző kurzusok és a szolgáltatások viszonya

A második focus-csoport interjúalanyai elsősorban a képző iskolák és a szociális szolgáltatások közötti hatások kölcsönös csökkenéséről informáltak. Véleményük szerint az égető problémák mellett ugyanakkor vannak eredmények is az együttműködésben. Úgy látják, hogy a gyakorlatokon részt vevő diákok és a már végzett szakemberek kézzel fogható változásokat visznek a szociális szolgáltatásokba. Közvetítenek valami új színt, új szempontrendszert, terjesztik az „igét”, „úttörőként” próbálják helyüket megkeresni, de

„...a szociális szolgáltatásoknál nincsenek lendületben tartó, összegző, értékelő esetelemzések és esettanulmányok, mert nincs idő ... a diákok ebbéli feladatára. Az e fajta gondolkodáskényszer a képző intézmény részéről a szolgálatok (a terep) felé. Így sem a szakszerű munka, sem az elvégzett munka reflexiója nem válik a diák belső kényszerévé, s ha egy ideig igen, akkor nem marad meg sokáig.” Vagy: *„...nincsenek megfelelő dokumentumok, nincs kontrollált és értékelt munka, a szolgáltatások számára idegenek a képző intézmény elvárásai. Az esetek jó részében nem innovatív terephelyre kerülnek a gyakornokok s itt nem lehet elvárni a gyakornok megfelelő fejlesztését. Itt szükség van egy erősebb mozgásra az egyetem részéről, ami vagy jól, vagy rosszul esik az adott szolgáltatásnak (terep-intézménynek)”*. (2. sz. focus-csoport).

A kutatás során általában megfigyelhető volt, hogy a terepen dolgozó szociális munkások egy része elutasítja az alapos, részletes esetelemzések gyakorlatát még egy-egy továbbképző kurzuson is, mert

úgymond „erre nincs idő a mindennapok során, miért gyakoroljuk akkor?”.

Ez a rendkívül összetett és ellentmondásos helyzet mindenképp csökkenti a hatásokat és a hatékonyságot, pro és kontra, ami a gyakoronok elbizonytalanodásához vezet. Következésképp a szolgáltatások negatív hatása már a szakmára készülő diákoknál is jelentkezik.

Más interjúalanyok viszont úgy vélekedtek, hogy a szociális intézményekben az igényes tereptanárok „fel akarják nevelni” a gyakoronokot, azt viszont nem akarják, hogy a diák „viszont nevelje őket” (holott az esetek egy részében a diák a tereptanáránál eleve képzetesebb szinten kerül a terepgyakorlatra).

A képzés hatékonyságának csökkenését más interjúváltak a szociális ellátó rendszer folyamatos átalakulásával és a szociális szolgáltatások működési problémáival is összefüggésbe hozták:

„...A kapcsolat függ a szociális szolgáltatások helyzetétől: például tiszta profillal kialakultak a gyermekjóléti szolgálatok. Ez negatívan hatott viszont a családsegítő központokra, amelyek jelenleg identitásválsággal küzdenek, most ők is meg akarják határozni új profiljukat, talán a segélyezés irányában kívánnak fejlődni. Ez viszont ellentmondásos helyzetet jelent számukra, hiszen korábban már elutasították ezt a tevékenységet...” (2. sz. focus-csoport).

A 3. sz. focus-csoport interjúalanyai úgy vélték, hogy a képzés és a szolgáltatások kölcsönhatását annak erősen differenciált jellege miatt rendkívül nehéz megítélni. *Bizonyos fokig az iskola hatását erősnek tartották*, hiszen a kikerülők alapvetően a szociális szolgáltatások megújulását akarják és dolgoznak is ezen. *Más szempontból viszont csökkenő hatásúnak tartják a képzést*, hiszen a szociális szolgáltatások „rég” munkatársai korábbi elvárásokat közvetítenek, az újonnan, friss diplomával odakerülők állandó ütközésben vannak velük, a „beágyazott”, „rég” motoros” kollégákkal.

„A szociális szolgáltatásoknak nincsenek jól meghatározott és differenciált elvárásaik, és szakmai kínálatuk is alacsonyabb, mint amit a képző iskolák – minőségben – nyújtani tudnak ...” (3. sz. focus-csoport).

Azaz az egyes szociális munkáskurzusok stúdiumai motiválják, lelkesítik a diákokat, bent az iskolában, szemben egyes szolgáltatások merev, bürokratikus, vagy a változásokra kevésbé fogékony gyakorlatával. A 3. sz. focus-csoportban is kitértek a magyar szociális ellátó rendszer szakmailag sokszor indokolatlan változásából eredő problémáikra. Ezzel összefüggésben a kérdés másik oldalára is ráirányult a figyelem. A létrejött gyermekjóléti szolgálatok például újfajta tudásokat is igényelnek, amelyre viszont ma még nem készítene fel maradéktalanul a szociálismunkás-képző kurzusok.

„A szociális szakma változásait »nem tervezték be« a képzésbe ... Fontos tudás összetevő, hogy a gyorsan változó világban a leendő szakember utána tudjon nézni a dolgoknak, ... erre azonban még nem készít fel az iskola, mert a képzés a maga logikájával, a maga rendjével nem tud a változásokhoz megfelelő módon igazodni. Volt a szociálismunkás-képzésnek egy pozitív dinamikával jellemezhető időszaka; most álló, vagy lemenő fázisban van, a képző intézmények és a felsőoktatás átszervezése miatt elsősorban önmagukkal vannak elfoglalva” (3. sz. focus-csoport).

Itt van egy újabb ellentmondás: a képzés lényegéből fakadóan jogosan hatni kíván a szociális szolgáltatásokra, ugyanakkor nem tud igazán alkalmazkodni a változásokhoz, nem kellően nyitott és rugalmas az újabb elvárások, feladatok befogadása, így nem is tud hatékonyan közreműködni a szociális ellátórendszer fejlesztésében sem.

A 3. sz. focus-csoport egyik interjúalánya a viszonyrendszer kérdésében három szintet különböztetett meg: a szociális szolgáltatások és a képzés szintjét általában, amelyre a fenti vélekedés a jellemző. Az egyes szociálismunkás-képző iskolák és egyes szociális intézmények szintjét, amely igen differenciált képet mutat, hiszen a vidéki városokban többnyire pozitív forrásnak tekintik a szociálismunkás-képző iskolákat, ott lényegesen nagyobb presztízse és súlya van a szociálismunkás-képzéseknek, mint a fővárosban. A legdifferenciáltabb a helyzet a közvetlen emberi kapcsolatok szintjén, hiszen a végzett szociális munkások további szakmai fejlődése alapvetően a helytől függ, vagyis attól, hogy személy szerint kik támogatják az adott szolgáltatást, hogy milyen lehetőségeik vannak ott stb.

Mindezek alapján felvetődik a kérdés, *hogy milyen elvárásai lehetnek a szociálismunkás-képző iskoláknak és a szociális szolgáltatásoknak egymással szemben.* E tekintetben két segítő kérdés is befolyásolta az interjúváltak gondolkodását: *„Hogyan figyel a szociálismunkás-képző iskola a közvetlen környezetében lévő szociális szolgáltatásokra?”* és: *„Miképpen lehetne a szociális szolgáltatásokat hatékonyabban bevonni a képzésbe?”* Mindkét kérdés a kölcsönösségre utal, a válaszok mégis elsősorban arra fókuszáltak, hogy mit vár el a képző iskola a szolgáltatásoktól, hogy mitől lesz a szociálismunkás-képzés közvetlenül hatékonyabb, ami természetesen közvetetten visszahat majd a szolgáltatások munkájára.

A szociálismunkás-képző iskolák többnyire nincsenek rákényszerítve, hogy a praxis szükségleteiből induljanak ki. Ezt igazolja az is, hogy az egyik focus-csoportban az interjúalanyok megállapították, hogy a szociális képző iskolák figyelnek ugyan a szociális szolgáltatásokra, de nagyon sokszor nem is tudják, hová küldik terepre gyakorlataikat. És ez általános problémának tekinthető. Fordítva is csekély az információ: a szociális szolgáltatások sem tudják, milyen tudással vannak felvértezve a gyakorlatokra kikerülő diákok.

A képzés és a szolgáltatások közötti ellentmondásos helyzetet a hatások kölcsönös csökkenése, az egymás közötti párbeszéd és a közös gondolkodás hiánya, a kreált vagy valós érdekkülönbségek stb.

jelzik. Kérdés, hogy mit tesznek a szociálismunkás-képző iskolák a szociális szolgáltatások hatásaival és fordítva. Számba veszik-e ezeket? Mit kezdenek a szociális képző iskolák a velük szemben kinyilvánított tartózkodással, ellenszenvvel, vagy az alapvetően kríziskezelő szociális munka igényével, az intézmények folyamatos átszervezésével? Mit kezdenek a szociális szolgáltatások a szociálismunkás-képző iskolák erősen akadémikus jellegével, továbbá a kritikus gondolkodást, a friss szellemiséget, a dinamizmust terepre vivő fiatal kollégákkal? Képesek-e felerősíteni a pozitív hatásokat, ill. gyengíteni a negatívokat? A focus-csoport interjúk során csak elvétve kaptunk erre választ. A helyzet feloldását megcélzóan többen vélekedtek úgy, hogy először is egy, az akadémiai ismeretek és a szakmai tapasztalatok egymáshoz való közelítéséről szóló koncepcióra van szükség. Erre épülhet egy egymással kölcsönösen kalkuláló, hatékony együttműködés, amelynek következtében a szociális szolgáltatásoknál dolgozók természetesen önszántukból is bekapcsolódnak a saját intézményükben folyó terepképzésbe.

„Legyen egyfajta közeledés mindkét fél részéről, mi képzők is alkalmazkodjunk, de a szolgáltatásokat (terepet) is próbáljuk valahogy mozgósítani, hogy egy kicsit másképpen folytassa a képzést, ami nem jelenti általában a szociális szolgáltatásra gyakorolt nyomást. Fontos, hogy érthetővé tegyünk, mit várunk el ... az adott szociális szolgáltatással közösen megfogalmazott célok, lehetőségek szerint célszerű dolgozni, de ez ne csak az legyen, amit ab ovo a szociális szolgáltatás (terepintézmény) kínál.” (2. focus-csoport).

A fenti gondolat életképességét jelzi, hogy néhány képző kurzuson egyre inkább gyakorlattá válik: a képzésben dolgozó tanároktól részben elvárják a külső (terep-) kapcsolatok vitelét, ugyanakkor még egyáltalán nem mondható megfelelőnek a szociális szolgáltatások különböző – iskolákban folyó – kutatásokba való bekapcsolása.

A magyar és az angol focus-csoport interjúk

A magyar és az angol focus-csoportokban igen sok kérdésben egymáshoz közeli véleményeket tapasztalhattunk. A 4. sz. angol focus-csoport interjúalanyai is a kölcsönhatás fontosságát emelték ki a szociálismunkás-képzés és a szolgáltatások gyakorlatát illetően, ill. azt, hogy a szociálismunkás-képző iskola hatása jelentős mértékben csökken, amely többek között a pályát gyorsan elhagyók számával igazolható. A pozitív hatásokat csökkenti, hogy:

„... a terepen dolgozók sokszor negatívan ítélik meg a képzést, a szociális munka tanárait ... feszültség tapasztalható az elmélet és a gyakorlat között...” (4. sz. focus-csoport).

Vélekedésük szerint gyakran „representatív” értekezletekben formalizálódnak a képzőiskolák és a terep kapcsolatai, nincs hatékony és kölcsönös kommunikáció és a tanárok – a terepről a képzésbe való bekerülés után – elég gyorsan távol kerülnek a szociális munka valóságától. Az angol interjúalanyok is beszéltek a szolgáltatások – szociális munkások és a képzőiskolák–tanárok közötti különböző tapasztalatokról, tevékenységről, elvárásokról, érdekekről és értékrendről. Elmondták, hogy a gyakorlatban dolgozó szociális munkások és az elméletben dolgozó tanárok nehezen tudnak egymáshoz alkalmazkodni, ami sokszor generál kölcsönösen félelmeket és feszültségeket.

Véleményazonosság volt a magyar és az angol interjúalanyok között a gyors társadalmi változások szerepének, továbbá a szükségletek hatásának megítélésében is. Bármennyire is igyekeznek, hogy megoldják ezt a feladatot, igen *nehéz átültetni az állandó és a nagyon gyorsan változó szükségleteket a szociálismunkás-képzés gyakorlatába*. A 4. sz. focus-csoport interjúalanyai kiemelték, hogy a jogszabályok tömegével a háttérben egyszerre kell megfelelniük újabb és újabb szakmai igényeknek, például az idősekkel, a fogyatékosokkal való foglalkozás, a gyermekjólét vagy a mentális egészségvédelem területén. A változó és növekvő követelményeknek azért is nehéz megfelelni – vélték a 4. sz. focus-csoportban –, mert a különböző szakmai szervezetek sem képesek igazán integrálni a szociális munka egyes területeit. Örvendetesként említették ugyanakkor, hogy a helyi önkormányzatok ma már kezdik felismerni és megismerni a szociális munka és szakma jelentőségét és kultúráját.

Az interjúalanyok a 4. sz. focus-csoportban is hangsúlyozták a szociális szolgáltatások és a szociálismunkás-képzés egymással szemben támasztott elvárásainak fontosságát.

„A szolgáltatásoknak a szociálismunkás-képzés partnereinek kellene lenniük, egymással dinamikus partneri viszonyban kellene együtt dolgozniuk” (4. sz. focus-csoport).

„Az ügynökségeket meg kell nyerni, értsék meg, mit és miért csinálunk a képzésben, ettől lehetnek magabiztosabbak és ekképpen tudnának minőségibb munkát végezni a gyakornokokkal” (4. sz. focus-csoport).

Itt is látható a magyar és angol interjúalanyok közötti nézetazonosság. A 4. sz. focus-csoport szintén nehezményezte, hogy a meglévő lehetőségeket sem lehet teljes mértékben kihasználni, hiszen viszonylag kevés szociális munkás dolgozik a képzésben, de ahol többen működnek közre, ott sikeresebbnek mondható a képző iskola és partnereinek együttműködése. Több, kiváló módszert említettek az együttműködések fejlesztésével kapcsolatban, így a szociális szolgáltatások és a képző iskolák közös work-shopjait, a szociális munka tanárainak szisztematikus látogatásait a terepen, amelyekkel megteremthetők a kölcsönös információszerzés feltételei is.

Különbség állapítható meg ugyanakkor a vizsgált magyar és angol

gyakorlat között az önkéntes szektor szociális képzésre gyakorolt hatásában. Az angol interjúalanyok a magyarokkal szemben hangsúlyozták, hogy az önkéntes szektor széles területet fog át, de igen nagy problémát jelent az e szférában dolgozók többségének képzetlensége.

A 4. sz. focus-csoport a szociális szolgáltatások és a szociálismunkás-képző iskolák kapcsolatának fejlődését a különböző szintű és minőségű integrációk kiteljesedésében látta:

„...nagy fokú integráció megvalósításával biztosíthatók tartósabb kapcsolatok és ez potenciálisan meglévő dolog...” (4. sz. focus-csoport).

Ugyanakkor hangsúlyozták, hogy az efajta kapcsolattartás és együttműködés egyáltalán nem jelenti a szociálismunkás-képzés gyakorlati alapokra helyezésének elégséges feltételét. Ennek igazságához nem fér kétség.

**A szaktudás (kompetenciák), a szociális munka és a szolgáltatások valamint a képzés összefüggéseiről
„...az élet realitást vár, így a valóságot kell leképezni, modellálni...”**

Az egyes szociálismunkás-képző kurzusok és a szolgáltatások kölcsönös egymásra hatásának vizsgálata után a focus-csoport interjúk második témaköre a szociális munka „szükségleteinek” megfelelő szaktudásnak (kompetenciáinak) és a szociálismunkás-képzés viszonyrendszere volt.

A tudás definiálása körüli dilemmák

A három magyar focus-csoport számára a legfontosabb kérdés az volt, hogy *miképpen definiálható a szociálismunkás-képzés során közvetítendő tudás*. Figyelemre méltó, hogy az interjúvoltak igen távol álló gondolatokat állítottak egymás mellé, és egymás véleményét is elfogadták és tolerálták.

Mint minden szakmában és tudományban, a fogalmak itt is rendkívül széles skálán kaptak értelmezést. Az interjúvoltak többnyire az egyetemen-főiskolán művelt és tanított elméleti tartalmakat tekintettek „tudás”-nak. Valamilyen etalonban gondolkodtak, amelyet egy-egy képzés és kurzus követni kíván. Már csak azért is, mert elsősorban a felsőoktatás keretei között kell helytállniuk, s mert idővel a szociális munkának mint tudományos diszciplínának is meg kell határoznia magát. Az utóbbira vonatkozóan nem volt elképzelés vagy javaslat a focus-csoport interjúk során.

Alapkérdésként vetődött fel tehát, hogy egyáltalán *mennyiben tekintendő diszciplínának a szociális munka*. Többen úgy vélekedtek, hogy a szociális munkának önmagát a gyakorlatból eredeztetve kell meghatározni és legitimálni:

SZOCIÁLIS MUNKA

„...nem kell tudományos szintre emelni, éppen a szakma eklektikája vonzó sok tanár és diák számára ... gyorsan tud alkalmazkodni, adaptálódni a társadalmi kihívásokhoz” (2. sz. focus-csoport).

Ez a kérdés is felszínre hozza a tudás és a képzés elméleti és gyakorlati szempontú megközelítésének kérdését. Vagyis hogy *miért nehéz az akadémiai tudást gyakorlattá tenni, és viszont: elméletté szervezni a szociális munka gyakorlatából származó tapasztalatokat és tudást.* Az interjúk megmutatták, hogy a képzésben közreműködők küszködnek ezzel a problémával. Igaz, az ellenkezőjére is megfogalmazódtak érvelések:

„A szociális munka könnyen képes hozzányúlni a korszerű elméleti forrásokhoz ... a szociális munka jól tud integrálni” (2. focus-csoport).

A kutatás eddigi vizsgálatai alapján ez inkább vágyott cél, de ma még nem általános gyakorlat.

Milyen szaktudás van jelen a szociális szolgáltatásoknál?

A magyar focus-csoportokban hosszabb diszkussziót jelentett, hogy milyen szociális szaktudás van jelen a szociális szolgáltatásoknál, milyen tudással dolgoznak a szociális munkások.

„A szociális szolgáltatásoknál dolgozók egy része nem elkötelezettséggel végzi munkáját és nem olyan tudással rendelkeznek, amire mi képezünk, így hát nem arra képezünk, amit csinálnak általában” (1. sz. focus-csoport).

Kérdés az is, hogy miként kalkulálnak az akadémiai tudást közvetítő a gyakorlatból jövő tudással.

„Felejtjük el a szolgáltatásoknál meglévő, a »szakma« által közvetített tudást, mert az félelmetesen hályogkovács módjára összehozott, próba-szerencse, kaotikus, csak rutinokra épülő, ködös, túlbürokratizált, túl-pszichologizált, tudattalanban vájkáló tudás” (3. sz. focus-csoport).

Ez a kritikus és gyakori megnyilvánulás nem támogatja a jelen gyakorlatából építkező tudást.

A *„Milyen tudásra van szükség a szociális szolgáltatásoknál?”* kérdésre válaszolva az interjúvoltak többsége hangsúlyozta:

„...meg kell mutatni, miért fontos valamit az elméletből alkalmazni...” (3. sz. focus-csoport),

„...ma már nem lehet kézműves módon csinálni a szociális munkát...” (2. sz. focus-csoport),

azaz szakszerű tudást kell közvetíteni a szociálismunkás-képzés során. A többféle megközelítés alapján látható: *tudományos diszciplínák követelményeinek megfelelően nincs létre, rendszerezve a szociális munka tudása*. Ez nem csupán magyar, hanem európai méretekben is jelentős kérdés és probléma.

Az akadémiai versus szakmai tudás dilemmáján belül igen lényeges további kérdés a tudástartalmak mennyisége és minősége.

„A terepen a tudás megszerzése igen sokoldalú, hallatlan nagy, a szociálismunkás-személyiséget alapvetően igénybe vevő munka. Mindent tudnom kell, mert különben nem állok meg a lábamon” (2. sz. focus-csoport).³

Kérdés: hogyan értelmezendő a „mindentudás”? Mik azok az ismeretek, készségek és értékek, amelyek minden szociális munkás számára nélkülözhetetlenek, és melyek azok az elemek, amelyeket az alapképzés során kell elsajátítaniuk a diákoknak? Ennek részletezésére viszont már nem vállalkoztak a focus-csoportok.

A fentieknek viszont alapvetően ellentmond az alábbi érvelés: a szociális munkások alapképzésében nem lehet mindenre felkészülni, de arra igen, hogy sok-sok probléma elé állítsuk a diákokat. Ennek ellenére:

„számtalan olyan dologgal fog találkozni mindennapi szakmai tevékenysége során, amellyel még nem találkozott a képzésben, és miért volna ez baj?” (3. sz. focus-csoport)

Az interjúvoltak többsége a *sokféle, de rendszerezett, jól alkalmazható és nem misztifikált tudás* közvetítését tartotta fontosnak. Az életszerű tudást így hangsúlyozta egy másik focus-csoport:

„Az élet realitást vár, így a valóságot kell leképezni, modellálni ... sok problémamegoldó utat kell megtanulniuk a diákoknak...” (3. sz. focus-csoport),

és kiálltak amellett, hogy nem lehet és nem szabad a diákokat elemi eszköztár nélkül „kilökní” a gyakorlatba.

Mások *a biztos, stabil tudást* preferálták, megint mások a *változtatni tudás* mellett érveltek. Többen úgy vélekedtek, hogy a képzésből kikerülő, friss diplomás szakember legyen képes az ismeretek túlzottan is gazdag választékából *szelektálni és integrálni*. Alakuljon ki a tudással való bánni tudás képessége, tudjanak vele élni (3. sz. focus-csoport). Ez a gondolatmenet a módszertani kérdések felé is elvezetett:

„Van egy tanulási szerepkészlete, de a képzés során egy újfajta szociali-

³ Az interjúalany a gyermekjóléti szolgálatoknál dolgozó szociális munkásoknak a gyermekvédelmi törvény maximális ismeretének kívánalmára hivatkozott.

SZOCIÁLIS MUNKA

zációt kell járnia ... Ő legyen a biztos. Higgye el, hogy amit tanult, azzal élhet is. Baj akkor van, ha letesz e szándékáról, arról, hogy gondolkodjék, hogy integráljon, hogy kutasson” (3. sz. focus-csoport).

Ezt viszont nem mindig alakítja ki a képzés:

„...a kurzusok döntő többsége olyan metodikával, szemlélettel oktat, mi szerint nincs lehetőség, hogy a diákok gondolkodjanak, kérdéseket tegyennek fel...” (1. sz. focus-csoport).

A szociálismunkás-képző kurzusok jelenlegi, sajátos kommunikációs és metodikai rendszere nem mindig preferálja a kritikus gondolkodási folyamatok tanítását, tanulását. Ha valóban gondolkodtatni akarunk tanítani, akkor határozottabban szembe kellene nézni a középiskola merev tanulási rendszerével, így a szociálismunkás-képzésben pl. a szociológiai diszciplínáknak lehetne elsődleges feladata a gondolkodtatásra készítés.

A magyar és az angol interjúalanyok nézőpontja

A 2. sz. focus-csoport interjúalanyai részletesen kitértek a szociális munkabeli tudás sajátos magyar helyzetére. Arra, hogy a magyar szociális munkabeli tudás fejlesztéséhez nagy segítség volt az euro-amerikai tapasztalatok beépítése, de ma már:

„...sokáig nem tartható egy külső importból jövő elmélet és ennek nem megfelelő gyakorlat...”, annak ellenére, hogy: „A nyugati tudásközvetítés mindig is gyakorlati jellegű volt, arra épült az akadémiai tudás és a tankönyvek, viszont azok alapvetően az ottani gyakorlatra építettek, így többszörös visszafordításra van szükség, ha ezeket Magyarországon kívánjuk alkalmazni. Nem lehet bármit importálnunk, az importhoz jó tolmács is kell, aki ismeri az itthoni helyzetet és megfelelő kritikával kezeli az »import anyagot«” (2. sz. focus-csoport).

A fentiekkel többnyire egyetértettek az interjúalanyok.

A magyar focus-csoportok során az interjúalanyok alapvetően nem határozták meg azokat a társadalmi szükségleteket vagy azokat a szociális problémákat, amelyekre a szociálismunkás-képzésnek valamilyen módon reagálnia kellene. A kérdésre, hogy *miképpen lehet az újabb és újabb szociális szükségleteket és kihívásokat a szociális munkabeli szaktudás és a képzések részévé tenni, válaszuk az integratív jellegű képzés, a terephely aktualitásának képzésbe való bevitele, a gyakorlatokból merítkező szemináriumok volt. Megítélésük szerint ezekkel lehet hitelesebbé tenni a szociálismunkás-képző kurzusokat. Így a szociálismunkás-képzés modern metodikát igényel az alapvetően akadémikus jellegű a magyar felsőoktatásban. E ponton ismét középpontba kerül a dilemma: holisztikus szemléletre, kritikus gondolkodásra képezzünk elsősorban,*

vagy egyes szociális munka skillek lehető legoptimálisabb elsajátítására?

A társadalmi „megrendeléseket” illetően így fogalmazott az egyik interjúalany:

„Misztifikáljuk-e az új társadalmi problémákat? A régi problémák ma is léteznek, csak ma másképpen élünk, ... így másképpen kellene az emberről gondolkodni, mert az »ember-szakmákból« hiányoznak fontos tudások. A demokrácia, a szolidaritás nem a problémák újdonságát hozzák, hanem, hogy másképpen kellene az emberrel dolgozni” (3. sz. focus-csoport).

A jelen kutatás is kiemeli a megváltozott társadalmi körülmények között kitermelődő újabb és újabb szociális problémákat, ám a fenti gondolatok is figyelemre méltók. Itt egy kicsit a szociális munka me-revségei is felszínre kerültek. A mai társadalmi viszonyok között és problémák kontextusában célszerű másképpen gondolkodni az emberről és viszonyairól.

A szükséglet-tudás (kompetenciák)-képzés összefüggésrendszere a 4. sz. angol focus-csoportban nem volt annyira kardinális kérdés, miként a magyar focus-csoportokban. Ugyanakkor az első kérdéscso-porthoz hasonlóan itt is több ügyben volt inkább azonosság a magyar és az angol interjúváltak gondolkodása között. A 4. sz. focus-csoport is igen fontosnak tekintette a tudás kérdését. Azonosság volt abban is, hogy igen nehéz definiálni a szociális munka tudását az állandó társa-dalmi változások, a szakmával szemben támasztott változó szükségletek mi-att. A tudás definíciója szempontjainak megadásakor a magyar inter-júváltak elsősorban a rendszerezettséget, a jól alkalmazhatóságot, a biztos, de változtatni tudást emelték ki, az angol vélekedésben első-sorban az integrált, az értékközpontú, a szakmai és gyakorlat alapú – „amit jól tudnak majd adaptálni” – tudás definiálása kapott primátust.

A magyar és az angol interjúalanyokat egyaránt foglalkoztatta a tudás elméleti és gyakorlati összefüggéseinek kérdése. Ugyanakkor míg a magyar interjúknál kiderült, hogy igen nehéz az akadémiai tu-dást gyakorlattá tenni és a szociális munka gyakorlatából származó tudást elméletté szervezni, addig az angol interjúalanyok egyértelmű-en állást foglaltak amellet, hogy:

„...tudni kell, hogyan lehet az elméletet hatékony munkavégzésre, vagy az általánost a specifikusra fordítani...” (4. sz. focus-csoport).

A 4. sz. focus-csoportban a magyar csoportokkal ellentétben az an-gol focus-csoportban nagyobb teret kaptak a szociálismunka-szaktu-dás olyan összetevői, amelyek a társadalmi valóság új helyzetéből fa-kadnak. Az interjúváltak vélekedése alapján a szociális munka leg-alapvetőbb problémái és a szociális körülmények nem változnak ra-dikálisan, csak a szociális törvénykezés és a jóléti-ellátási rendszerek. A szociális munkabeli tudás fontos alapelemének tekintették például a szociálpolitika szerepét a gyermekszegénység kérdéseiben. Ugyan-

akkor kritikusan megállapították, hogy a szociális munka és a szociálismunkás-képzés terén egyes kérdésekkel – mint például a szegénységgel – nem néznek őszintén szembe, más ügyekkel viszont inkább, így például a mentális egészségvédelem kérdéseivel.

A képzésfejlesztésről – Alternatív curriculumok, kurzusok és iskolák

A kutatás céljaiból, hipotéziseiből, a vizsgált dilemmákból és az eddigi interjúk tapasztalataiból következően szükségszerű volt, hogy a focus-csoport interjúk során a képzésfejlesztés kérdéseit is újra megbeszéljék.

A fenti két témakörhöz viszonyítva érdekes módon éppen a képzésfejlesztésről szóló vita tartott a legrövidebb ideig, annak ellenére, hogy erre vonatkozóan három helyett hat rávezető-segítő kérdés szerepelt itt. Másrészt a képzésfejlesztést széles kontextusban beszéljük meg, hiszen szó volt a képzés jellegéről, a fejlesztéssel foglalkozó személyek problémáiról, a fejlesztési alternatívákról stb.

A magyar interjúalanyok többsége megegyezett abban, hogy a szociálismunkás-képzés alapvetően ismeretátadó, elméletből merítkező, és többnyire nem a társadalmi, diák, tanár stb. szükségleteket kielégítő, „kapcsolatépítő”, vagy progresszió alapuló jellegű. A gyakorlat esetpéldái nem alkotóelemei a képzésnek, hanem inkább illusztrációi. Nehezíti a helyzetet, hogy a szociális szolgáltatásból a képző intézménybe kerülő tanárokat szakmailag sem az új „akadémiai kollégái”, sem volt kollégái nem ismerik el kellő mértékben.

„A szociális munkások szerint olyanok jönnek be a képzésbe (tanítani), akik nem feleltek meg a szolgáltatásoknál” (1. sz. focus-csoport).

„Az, aki nem tudja csinálni, az tanítja” típusú gondolat gyakran felmerül mind a tanárok, mind a szolgáltatásoknál dolgozók körében. Az interjúalanyok véleménye szerint kölcsönös ismerethiány és bizalmatlanság tapasztalható a szociálismunkás-képzés tanárai és a szolgáltatásoknál dolgozók, azaz a szociális munkások között (akiknek egy részük tereptanárként dolgozik egyik-másik kurzusban).

„...a gyakorlatban dolgozók sokszor úgy érzik, nem alkalmasak az elméletalkotáshoz nélkülözhetetlen rendszerezésre ... a képzőiskolákban dolgozók pedig attól tartanak, hogy őket meg a szolgáltatásoknál a terepen nem veszik komolyan. Kemény határok vannak és nincsenek megbeszélő, egyeztető fórumok” (3. sz. focus-csoport).

Figyelemre méltóak az okok is:

„Ami látszólag egyszerűnek tűnik, az nagyon bonyolult és megijednek ettől ... így a tereptanároknak nehézséget jelent a gyakorlat eseteit leírni

és elemezni, mert azt egy másik vonatkoztatási rendszerbe kell áttenniük ... és ezt a »nagy« emberek szokták megtenni és leírni...” (3. sz. focus-csoport).

Sokszor gondná válik, hogy kialakul egyfajta „cinkosság” a szociális szolgáltatás (terepintézmény), vagy a tereptanár és a diákok között – vélekedtek az 1. sz. focus-csoportban, hiszen sokszor egybeeshet a szolgáltatás nem mindig minőségi elvárása és a diákok alacsony szintű (még ki nem alakított, vagy már elvesztett) motivációja.

A fenti helyzet némileg magyarázza a szociálismunkás-képző iskolákon belüli és a gyakorlati színhelyeken folyó képzés kettősségét, ellentmondásait, dilemmáit. Ez mindenestre nem kedvez az ismeretek-készségek-értékek egyensúlyát biztosító integrált tudás közvetítésének, hiába mondták ki az interjúalanyok ennek fontosságát, evidenciáját:

„Integratív oktatással lehet a társadalmi kihívásoknak megfelelni, s van is ebben némi előrelépés, mert mintha a kifejezetten ismeret-átadó jelleg kissé háttérbe szorult volna az utóbbi időben” (2. sz. focus-csoport).

Ezek az igen nehezen leküzdhető problémák okozzák azt is, hogy az egyes szociálismunkás-képző kurzusok kevésbé képesek meghaladni az erősen diszciplináris, absztrakt ismereteket nyújtó, ún. „átadó” szellemiséget. Kevésbé képesek korszerűbb metodikák megtalálására, az ún. „liberális”, „legitimációs”, „folyamatszabályozó”, „kapcsolatépítő” vagy esetleg az ún. „átalakító” szellemiségek alkalmazására a képzés- és tantervfejlesztésben. Ehhez pedig valamennyi tanár között élő kommunikációra van szükség – hangsúlyozták a 3. sz. focus-csoportban –, amiben ismét csak deficit van.

Milyen konkrét, rövidebb távon megvalósítható stratégiákat kínáltak az interjúalanyok? Elsősorban az elméleti és a gyakorlati képzés párhuzamosságát, amely eredményesebben biztosíthatja a kettő folytonos kölcsönhatását. A 3. sz. focus-csoportban kifejtették, hogy minden, ún. akadémiai stúdiumon is lényegében a szociális munka végzéséhez szükséges készségek fejlesztése zajlik, de nem kellő tudatossággal, szisztematikusan, hanem esetlegesen, ad hoc jelleggel. Néhány interjúalany elképzelhetőnek tartotta, hogy az adott problémakört (munkanélküliség, mentális problémák stb.) illetően az abban a kérdésben különösen ható értékekhez rendeltlen kellene a különböző készségeket is meghatározni és rendszerezni. Az elképzelés megfontolásra érdemes, de számolni kell a magyar szociálismunkás-képzést merevítő, nehézkessé tevő, elaprózott (sok stúdium, kevés időráfordítással) tantárgystruktúrával. Jelen kutatás tapasztalatai alapján megfontolandó, hogyha az ismeretek-készségek-értékek egyensúlyát jobban biztosító, integrált képzés a távlatos cél, akkor a szociális munka egyes problémaköreit is a hozzájuk rendelt ismeretek-készségek-értékek háromasában célszerű megközelíteni.

Mivel a korábbi interjúkban a prioritások sorában előkelő helyet

SZOCIÁLIS MUNKA

foglalt el a „gyakorlatorientált szociálismunkás-képzés” kategóriája, ennek argumentációjára is sor került a focus-csoportokban. Az interjúalanyok alapvetően széles kontextusban értelmezték a gyakorlatorientáltságot. „...Az ismeret is lehet gyakorlatorientált” – állította az egyik interjúalany a 3. sz. focus-csoport-ban. Többnyire a valós élet problémáinak képzésben való megjelenítése mellett érveltek az interjúalanyok.

„A képzés első pillanatától élesben jelenjenek meg a különböző szociális problémák, szükség van a problémák fokozatos bemutatására, elemzésére, és nincs szükség a diákok »túlféltésére«” (3. sz. focus-csoport).

A 2. sz. focus-csoport tagjai szerint a szociális munkabeli tudás alapvetően a gyakorlatokon sajátítható el és fejleszhető.

„Gyakorlatra készítünk fel, ehhez nagyon sok akadémiai tudásra van szükség, de az egy pillanatra se vonatkoztasson el a gyakorlattól...nagyon sok aktualitást kell bevinni az akadémiai stúdiók oktatása során, a szociális valóság permanens módon legyen a szociálismunkás-képzés része” (2. sz. focus-csoport).

Többségük igen jónak tartotta, hogy maguk a diákok hozzanak eseteket, példákat a gyakorlatból, és az is járható út, ha egy-egy idősebb diák tapasztalatai is bekerülnek a képzésbe, megtanulandó tananyagként.

Az interdiszciplináris és interprofesszionális képzés lényegéről, kialakításáról nem született sok értékelhető gondolat, ami jelzi az ebbéli gondolkodás hiányát. Igaz, az egyik focus-csoportban kiváló lehetőségnek tartották magát az interdiszciplináris és interprofesszionális szemléletet, az ilyen alapon létező gyakorlatot és képzést.

„Zseniális dolog több szakma képviselőjével együtt dolgozni, sokkal kreatívabbá tesz valamennyiünket...”, de ugyanabban a csoportban megfogalmazódott, hogy az alapképzésben csínján kell bánni ezzel: „...mi az, ami még fontos a másik szakmájából, de az alapvető, hogy én szociális munkás vagyok” (3. sz. focus-csoport).

Látható: a szakma megkésett fejlődéséből következően ma a szociális munkás identitása az alapvetően fontos tényező, a szociális munkának először önmagát magát kell meghatároznia és fejlesztenie és csak a fejlődés egy bizonyos pontján tud nyitni más szakmák felé.

„Más szakmák képviselőivel is történik valamilyen integráció, de ez még messze van a szociális munkától” (3. sz. focus-csoport).

A szociálismunkás-képzés egészéről, a fejlesztés trendjeiről a 2. sz. focus-csoportban azt hangsúlyozták az interjúalanyok, hogy Magyarországon ma nincsenek alternatív curriculumok, alternatív programmal bíró kurzusok, csak az 1990. évi Soproni Konferencia az etalon. Ez a helyzet

pedig semmiképpen nem szerencsés. Kellenének az alternatív iskolák és képzések, és ezek lehetnek a képzésfejlődés alapjai.

A 3. sz. focus-csoportban a fejlesztés másik, igen fontos pillérét illetően többen annak a véleményüknek adtak hangot, miszerint a szociálismunkás-képzésben tanító tanárokat fel kell készíteni a tantervkészítés és fejlesztés elméleteire, hiszen erre nincs képesítésük.

„Tanterveméleti tudásra van szükségük mind az elméleti tanároknak, mind a tereptanároknak, ez fontosabb lenne, minthogy állandóan, vagy aktuálisan csak toldozzuk-foldozzuk a tanterveket” (3. sz. focus-csoport).

E gondolat igazságát jelen kutatás eddigi tapasztalatai alátámasztják. Más megoldásként felvetődött a külső – tantervfejlesztő – szakértők bevonása is:

„...eddigi tapasztalat alapján nem tudunk belülről fejleszteni, szempontjaink alapján meg kell rendelni külső szakértőktől a fejlesztést...” (3. sz. focus-csoport).

Igen lényeges a fenti gondolat, még akkor is, ha csak részben fogadható el. Valóban szükség van tantervfejlesztő szakemberek bevonására, de mivel éppen a szociális munka igen gyors változása és fejlődése az, aminek következtében a szociálismunkás-képzésnek is azonnal kell reflektálnia és változtatnia, igen lényeges, hogy a fejlesztés alapvetően belső erőkkel történjék. A képző stábokat viszont valóban fel kell készíteni curriculum és képzésfejlesztésre. A belső erők közé kell számítani az adott iskola (kurzus) hatókörében működő tereptanárokat is, mert szükség van az ő „külső tükrükre”, még akkor is, ha ma még kritikájukat nem igen fogadják szívesen az elméleti tanárok.

*

A képzésfejlesztés kérdésében a magyar és az angol focus-csoport interjúk során egyaránt tapasztalhatók voltak gondolatazonosságok és különbségek. Az interjúalanyok mindkét relációban hangsúlyozták a szociálismunkás-képzések kettősségét, azaz hogy *nincs mindig összhang az osztálytermi és a terepen folyó képzés között*. Egyaránt hitet tettek a képzés gyakorlatorientáltságát illetően, és hogy a gyakorlatok sok esetben nem valóságos tevékenységet, hanem inkább csak demonstrációkat jelentenek a diákoknak.

Míg a magyar focus-csoportok interjúalanyai az ismeretek-készségek-értékek egysége, az elméleti és gyakorlati képzés összhangja és kölcsönhatása, az integráció és az interdiszciplinaritás fontosságát elvekben kimondták, addig a 4. sz. focus-csoport elsősorban az interdiszciplináris (interprofesszionális) képzés gyakorlati megvalósításának példáit emelte ki.

„Lehet, hogy az esetbemutatókból és az elemzésekből kiindulva el lehet jutni oda, hogy a különböző szakmák képviselői számára világossá válik, mennyire különböző szerepeket kell betölteniük a problémakezelés érdekében. Egy-egy problémát pszichológiai, ápolói stb. megközelítésben is célszerű elemezni...” (4. sz. focus-csoport).

Az angol interjúalanyok sok példát említettek az interdiszciplináris képzés gyakorlati megvalósításáról. Ugyanakkor megfogalmazták ez ügyben az erőteljes tanári ellenállás okozta nehézségeket is.

E szemlélet előrevivő tényezőiként említették az olyan új jogszabályok megszületését, amelyek szintén az interprofesszionális irányába hatnak,

„...hiszen egyre nagyobb szükség van a különböző szakmák szervezetei közötti teammunkára...” (4. sz. focus csoport).

Ők az integrációs szemlélet bevezetésében látják a *képzésfejlesztés egyik lehetséges útját*, ami természetesen a jelenlegitől eltérő képzési és tantervfejlesztési stratégiákat feltételez. Így például érvelésük szerint a jelenleginél lényegesen nagyobb hangsúlyt kell kapnia az egyes képzések fejlesztésének, a követelmények megfogalmazásakor a működő szakemberek kölcsönös kommunikációjának és együttműködésének.

Összegzés, következtetések

A három magyar és az egy angolai szociálmunkás-képző iskolában lefolytatott focus-csoport interjú igen sok további értékes adatot, kritikus gondolatot hozott, jóízű vitát, a témáról való alapos gondolkodást jelentett. A kutatás hipotéziseit és a vizsgált dilemmákat új dimenziókba helyezte, adott válaszokat a miértekre, de felvetett egy sor új, itt még megválaszolatlan kérdést is.

Legfontosabb, hogy közelebb vitte a kutatást a *hipotézisekben felvetett gondolatok bizonyításához, vagy cáfolásához*. A magyar focus-csoportok több oldalról megvilágították a *szociális szolgáltatások és a szociálmunkás-képzés viszonyát*, határozottabban tapinthatók ki az egymásra hatás kritikus pontjai.

1. A szolgáltatások és a képző kurzusok viszonya

Figyelemre méltó, hogy a focus-csoport interjúk során e kérdéskör váltotta ki a legnagyobb érdeklődést. A magyar és az angol focus-csoport interjúk során egyaránt kimondhatók az alábbiak. Más és más hatásokat vált ki a képzésben az iskola vagy a kurzusa és a szociális intézmény, azaz a diákok terephelyszíne. A kettő között általában *ellentmondásos viszony tapasztalható*. Képviselőik sokszor kölcsönösen bi-

zalmatlanok egymással szemben, nehezen tudnak egymáshoz alkalmazkodni, vagy egymás partnereivé válni.

A magyar iskolák képviselőinek véleménye alapján a gyakornokok és a frissen végzettek egyrészt új szint, szellemet visznek a terepre. Másfelől a terep gyakornokokra való hatása problémákkal terhes: mert a terep nem mindig felel meg a képzés követelményeinek, a képzés által közvetített szociális munka értékeknek, és mert sokszor az iskolával ellentétes szemléletet közvetítenek a gyakornokoknak. Ennek oka: a szociális ellátó rendszer helyzete és diszfunkciói miatt a szolgáltatások nem szakszerűen és nem korszerű követelmények alapján működnek. Az interjúk során hangsúlyt kapott a szociális ellátórendszer és a szolgáltatások folyamatos átalakulása és átszervezése. Megjelentek különböző értékeket képviselő szakmai csoportok és a többször az egymást kirekesztő szakmai érdekkellentétek a különböző szolgáltatások között. Nem definiálódtak eddig a szakmai standardok és protokollok, a szociális szolgáltatásoknak nincs manifeszt elvárása a szociálismunkás-képzéssel szemben, ugyanakkor viszont létezik egyfajta rejtett elvárás a szolgáltatásokkal és a gyakornokokkal szemben is. Így hiábavaló az iskolában zajló „befektetés”, az ott megszerzett tudás és a kialakított értékekrend gyorsan és jelentős mértékben veszít az érvényességéből.

A magyar szolgáltatások képviselőinek véleménye szerint az egyes iskolák nem tudnak igazodni a szociális szolgáltatások újabb és változó szükségleteihez (bár a further interjúkban látható volt, hogy ők maguk sem tudják definiálni szükségleteiket), ugyanakkor a képző iskolák nincsenek rákényszerítve arra, hogy figyelembe vegyék a gyakorlat szükségleteit.

A szociális szolgáltatások és a szociálismunkás-képző iskolák között a hatások tehát sokszor kölcsönösen gyengítő hatásúak. Az elmélet és a gyakorlat közötti rés mindkét relációban érzékelhető. Úgy tűnik, az ellentmondások feloldásában elsősorban a szociálismunkás-képző iskolák a kezdeményezőbbek. Az iskolák, melyek lényegükből fakadóan erőteljes hatásra törekednek, egyfelől az szeretnék, hogy minél hosszabb ideig „kitartson” az általuk nyújtott tudás, így működésük egyik lételeme a tereppel való együttműködés. Másfelől kötik őket a felsőoktatás mivoltból fakadó elvárások, így a szociális munka diszciplína kialakítása, fejlesztése, a kutatások elindulása, a tudományos bázisok fejlesztése. E kettősség igen nagy nehézséget jelent a képző stábok számára.

Összességében egy sajátos kölcsönviszonyról és hatásmechanizmusról lehet beszélni, amely egyrészt a képzésben közvetített iskolai tudás rohamos csökkenését eredményezi, másrészt a szociális munka mindennapi tevékenységének eredményei és tapasztalatai sem szervesülnek a szociális képzés gyakorlatába.

2. A képzés nyújtotta tudás

E kérdéskörben is sok azonosság volt a magyar és az angol focus-csoport interjúalanyok gondolkodása között. Az iskolák képviselői szerint a szolgáltatásokban dolgozók egy része korszerűtlen tudással vagy hiányos szociálismunkás-képzettséggel rendelkezik. Így az iskolák sok esetben nem fogadják el a különböző szolgáltatásoknál meglévő tudást. Másfelől a magyar szolgáltatások képviselői az interjúk során nem határozták meg a szociális szükségleteknek adekvát szociális munka szaktudást. Az angol interjúalanyok viszont határozottabban felvállalják a szakmával szemben támasztott változó szükségletek beépítését a szociálismunka-tudásba.

Az interjúalanyok többsége a tudást egy, a szakszerűségnek megfelelő etalonnak tekinti, amely ugyan még nincs pontosan definiálva, leírva és rendszerezve. A szaktudás jellegét tekintve megoszlóak a vélemények: a reflektivitás, a kritikus szemlélet, a változtatni tudás egyaránt megjelenik, igaz, ezek erőteljesebben az angol interjúalanyoknál. E gyakorlati tudáselemek igénye mellett megoszlóak a tudományos diszciplína körüli vélemények és bizonytalanságok tapasztalhatók az akadémiai és a gyakorlati tudás integrációja körül is.

A szociális munkabeli tudással összefüggésben a focus-csoport interjúk megerősítették azt a feltételezést, miszerint a *magyarországi szociálismunkás-képzésben jelentős mértékben vannak jelen megválaszolendő és eldöntendő kérdések, dilemmákkal*. Kérdés például, hogy kik és hogyan határozzák meg a szociálismunkás-képzés során közvetítendő tudást, a képző iskolák külön-külön, vagy együtt, az iskolák és a szolgáltatások külön-külön, vagy együtt. Kérdéses az akadémiai ismeretek és/vagy szakmai tapasztalatok helye, szerepe, jelentősége, aránya a képzésben. Kérdéses, hogy a szociális munka egyáltalán diszciplínának tekinthető, tekintendő-e. Kérdés, hogy a kritikus gondolkodásra, vagy az egyes, gyorsan megtanulható és automatikusan alkalmazható skillek bevéására és ismerethalmazok verbális visszaadására (reproduktív tudásra) van-e inkább szükség a szociálismunkás-képzés során. Kérdés, hogy a szociális munka és a szolgáltatások változásait, ellentmondásait és diszfunkcióit miképpen lehet és szükséges a diákokkal megismertetni. Kérdés, hogy a szolgáltatások alkalmazkodjanak a képzés és közvetetten a kutatások eredményeihez, és/vagy a képzések alkalmazkodjanak a szociális szolgáltatások gyakorlatához. A sor folytatható.

A focus-csoport interjúk megerősítették, hogy *a tudományos diszciplínák követelményeinek megfelelően nincs leírva és strukturálva a szociális munka szaktudása Magyarországon*. Nem tisztázott, hogy miképpen merítkezzék az (egyébként gyakorlat alapú) elméletekből és a mindennapi gyakorlatból. Az interjúalanyok nem említették, hogy kik és miképpen, milyen struktúrákban rendszerezve definiálják a szociális munka-tudást. Az mindenestre biztató, hogy az interjúvoltak komplex tudásleírásban (ismeretek-készségek-értékek) gondolkodtak, azaz nem csupán a tények, fogalmak leírásában. „Az utána tudjon nézni

a dolgoknak”, „a diákok gondolkodjanak, kérdéseket tegyenek fel”, „a sokféle, rendszerezett, alkalmazható, életszerű”, „a biztos, stabil”, „a változtatni, szelektálni, integrálni tudás” stb. megnevezések igen jelentős, képzési filozófiára és metodikára is orientáló értékek, sokat elárulnak az interjúalanyok szakmai értékszempléletteről, de ezek még csak ötletszerűek, ad hoc jellegűek maradtak az interjúk során.

3. A képzésfejlesztésről

A focus-csoportok magyar interjúalanyai a szociálismunkás-képző kurzusok tanterveinek ismeretátadó mivoltát húzták alá. Ugyanakkor mind a magyar, mind az angol interjúalanyok a szociálismunkás-képzések kettős jellegét és kettős értékét látják: alapvetően másra szocializálódik a diák az osztálytermi foglalkozásokon, és másra a terep-gyakorlatokon. Véleményük szerint a továbbfejlődés útja minden esetben a tudatos, az elemző gyakorlatot és a gyakorlatorientált ismeretnyújtást, integrációt a középpontba állító szemléletmód bevezetése.

Létező dilemma a vizsgált szociálismunkás-képző kurzusokon, hogy az ismeretek-készségek vagy az értékek egyikének dominanciája kapjon-e primátust, vagy inkább az ismeretek-készségek-értékek erős egyensúlyára törekedjék a szociálismunkás-képzés. A stabil tantervek vagy a folyamatos tantervi megújulás kérdéskörében meglehetősen vegyes kép alakult ki. A vizsgált iskolákban lényegében a meglévő tantervek kisebb-nagyobb korrekciójára került sor, de általában nem történt koncepcionális és kardinális tantervi változtatás az elmúlt időszakban.

A magyar focus-csoport interjúk nyomán, a különböző tantervtípusok metszetében is további fontos megállapításokra lehet jutni. A Shane-Tabler-féle (1987) tantervi taxonómiát tekintve a focus-csoport interjúk megerősítették a progresszió, az innováció és az egyéni különbségeken alapuló, a pszicho-szociális szükségletek tudatosításán alapuló, ún. liberális tantervek hiányát. Hemeyer (1985) rendszerezését figyelembe véve az interjúk ugyancsak aláhúzták a kötelezőségen-választhatóságon alapuló, ún. legitimációs, továbbá a képzés nyitottságát-zártságát egyensúlyban tartó ún. folyamatszabályozó tantervek hiányát. A Miller-Seller-féle (1985) tantervi orientációkat illetően a magyar szociálismunkás-képzések elsősorban átadó jellegűek, kevésbé fedezhetők fel a kapcsolatépítő vonások. Ugyanakkor erős az igény az osztálytermi valamint a terepen folyó szociálismunkás-képzés összhangjának megteremtésére, a csupán illusztrációkat és demonstrációkat jelentő gyakorlat meghaladására. Ezek megint a stabil tantervek, vagy a folyamatos megújulás dilemmáját húzzák alá, bár jelenleg a stabilitásnak nagyobb a tere. A focus-csoport interjúk kiemelték továbbá, hogy a tanterv és képzésfejlesztés alapvetően nem biztos tantervelméleti háttértudással zajlik. Az interjúváltak véleménye megoszló: vannak, akik a tanári munka szükségszerű elemének tekintik a tantervelméleti tudást, vannak, akik a szociális munka szaktudást és gyakorlatot húzták alá.⁴

A focus-csoport interjúk során az interjúalanyok nem sokat foglalkoztak az integráció és az interdiszciplinaritás és interprofesszionális kérdéseivel, ami bizonyos fókig ellentmond a korábbi interjúk során ez ügyben tapasztalt megnyilatkozásoknak. Mindenesetre a focus-csoportok ezirányú adatai jelzésértékűek: *a magyar szociálismunkás-képzések e szerint inkább diszciplináris jellegűek*, nem lehetett nyomát találni a diszciplinaritás és interdiszciplinaritás egyensúlyáról vallott gondolkodásnak. Az interdiszciplinaritás és az interprofesszionális még nem szervesült a magyar szociálismunkás-képzés gyakorlatába, ezzel szemben az angol interjúalanyok szerint ez a fejlődés egyik lehetséges útja. A magyar interjúalanyok ugyanakkor a fejlesztés egyik lehetőségeként felvetették az alternatív programmal bíró iskolák, kurzusok iránti igényüket.

Figyelemre méltó, hogy a vizsgált magyar és az angol iskolákban a focus-csoport interjúk során igen sok kérdésben téma és gondolatazonosság volt tapasztalható. Így például a szociálismunkás-képző iskolák és a szolgáltatások kölcsönhatásának problémáiról, a gyors társadalmi változások kiváltotta, új szociális szükségletek képzésbe ültetéséről, a szociális munkabeli tudás definiálására, rendszerezésére vonatkozó igényekről, az osztálytermi és a terepen folyó képzés összhangjának megteremtéséről stb. E tény is fontos mutatója annak, hogy a magyar képzés fejlődésének okán mára már az európai szociálismunkás-képzés szerves elemének tekinthető.

MELLÉKLETEK

1. A focus-csoport interjú

Interjúalanyok: 3 magyar képzőhely és a bournemouth-i egyetem 7–7 fős csoportja, melynek tagjai foglalkoztak, foglalkoznak tanterv és képzésfejlesztéssel. A csoport tagjai elméleti szakemberek és a szociális szakma képviselői.

Az interjúk felvételére csoportonként kerül sor, melynek időszaka: 2000. március–június, egy-egy interjú időtartama: 120 perc.

Az interjúalanyok előre megkapják az interjú vezérfonalát.

Interjú vezérfonal

A SZAKMA-KÉPZÉS VISZONYRENDSZERE

1. Csorbulnak-e a képzés hatásai a mindennapi gyakorlatban?

4 Shane, Harold & Tabler, Bernandine (1987): A tantervkészítés új megközelítése In Hass, Glen (ed.): *Curriculum planning. A new approach* Boston–London–Sydney–Toronto, Allyn & Bacon; Hemeyer, D. (1985): Curriculum elméletek. In Husen. T. & Postletwaite, T. N. (eds.): *Az oktatás nemzetközi enciklopédiája* Oxford, Pergamon Press, pp. 1204–1207; Miller, Jonh, P. & Seller, Wayne (1985): *Curriculum, perspectives and practice* New York–London, Longman.

2. Hogyan figyel a képző iskola (oktató stáb) a közvetlen társadalmi környezetében lévő szociális szolgáltatásokra?

3. Hogyan lehetne a szociális szolgáltatásokat hatékonyabban bevonni a képzésfejlesztő tevékenységekbe?

SZAKMAI SZÜKSÉGLETEK – TUDÁS – KÉPZÉS

4. Miért nehéz az akadémiai tudást gyakorlattá tenni és a szociális munka gyakorlatából származó tapasztalatokat elméleti tudássá szervezni?

5. Milyen tudásalap követelhető meg minden végzős szociális munkás diáktól?

6. Hogyan lehetne a társadalmi valóság új problémáit, szükségleteit és kihívásait a képzések részévé tenni?

KÉPZÉSFEJLESZTÉS

7. Hogyan lehetne az ismeretek–készségek–értékek egyensúlyát biztosító integrált tudást közvetíteni a szociálismunkás-képzésben?

8. Hogyan lehetne túllépni az erősen diszciplináris, átadó jellegű, absztrakt tudást nyújtó képzésen?

9. Mit jelent a gyakorlatközpontú szociálismunkás-képzés?

10. Miképpen lehetne biztosabb tanterveméleti megalapozottsággal felruházni a képzésfejlesztő stábokat?

11. Mi az interdiszciplináris és interprofesszionális képzés lényege?

12. Hogyan lehet eljutni az interdiszciplináris képzés kialakításához?

2. Strukturált interjúk (önkitöltős kérdőív)⁵

A kérdőív kitöltői: a 7 képző helyről (ELTE, Bárczi, Wesley, DOTE, POTE, SZOTE, Győr SZIF) 1 vezető tanár, 1 szociális munkát, 1 nem szociális munkát tanító tanár, 2 tereptanár, 1 végzős diák, 1 volt diák = összesen 42 fő.

A felvétel időszaka: 1999. április–június, egy-egy interjú időtartama: 90 perc.

SZEMÉLYES ADATOK

1. Iskolájának neve:.....

2. Az Ön képzésben betöltött helye (ld. a fenti megnevezéseket!):
.....

3. Mióta dolgozik/tanul a képzésben:.....

4. Hogyan került a szociálismunkás-képzésbe? Tegyen X-et a megfelelő helyekre!

__kényszer __véletlen __tudatos választás __kíváncsiság

__mások hatása

⁵ Helyreigazítás: 2001/4. számunkban Budai István tanulmányából sajnós a melléklet kimaradt. Ezért elnézést kérünk az Olvasóinktól, s az alábbiakban pótoljuk.

SZOCIÁLIS MUNKA

- __egyéb, éspedig:.....
5. Mi az Ön szerepe a képzési folyamatban? Tegyen X-et a megfelelő helyekre!
__oktató __terepember __mediátor __vezető __manager __kutató
__szervező __diák __egyéb, éspedig:.....
6. Miért fontos Ön számára a szociálismunkás-képzésben dolgozni/tanulni? Tegyen X-et a megfelelő helyekre!
__szociális szakmai identitás __„új generáció” képzése
__tudományos ambíciók __szakmai kiteljesedés __stábben/stábbal folytatott tevékenység
__egyéb, éspedig:.....

ÁLTALÁBAN A SZOCIÁLISMUNKÁS-KÉPZÉSRŐL

7. Mennyire tartja fontosnak a képzés alábbi jellemzőit? Rangsorolja ezeket!
- __a szociális munka/jólét területén folytatott kutatások eredményeinek bemutatása
 - __a szociális munka gyakorlatközpontú szemléletének érvényesítése
 - __a szakmai személyiség fejlődése
 - __a különböző tanulmányi területek arányainak betartása
 - __az integrált tudás kialakítása
 - __a társadalomtudományok területén folytatott kutatások eredményeinek bemutatása
 - __az interdiszciplináris szemlélet érvényesülése
 - __a szociális munka követelményeinek megjelenése (pl: közjó, -érdek, társadalmi integráció, demokrácia, szakmai szerepek változásának érvényesülése)
 - __a szakmai készségek fejlesztése
 - __a problémakezelő, -megoldó szemlélet érvényesülése
 - __az akadémiai (elméleti) ismeretek közvetítése
- Indokolja egy-egy gondolattal a rangsorban jelölt első hármat!
.....
.....
8. Mennyire tartja fontosnak az alábbi elemek közvetítését a képzésben? Rangsorolja ezeket!
- __a szociális munka készségei
 - __az emberi lét és értékei
 - __a közösség és a társadalom
 - __az ember és kapcsolatai
 - __a szociális munka sajátos ismeretei
 - __a problémakezelés, -megoldás
 - __a tudományos jelenségek és tapasztalatok
 - __a szociális munka etikája
- Indokolja egy-egy gondolattal a rangsorban jelölt első hármat!
.....
.....

9. Soroljon fel az alábbi területeket illetően néhány dilemmát, amelyek jelentős mértékben befolyásolják a szociálismunkás-képzést, majd rangsorolja ezeket!

__szakmapolitika terén:

.....

__képzési célok terén:

.....

__képzési filozófiák terén:

.....

__képzési metodika terén:

.....

__követelmények terén:

.....

egyéb, éspedig:

.....

Indokolja meg az elsőt egy gondolattal!

.....

10. Melyek a szociálismunkás-képzést leginkább segítő tényezők? Sorolja fel az Ön szerinti három legfontosabbat!

1.

2.

3.

Az elsőt indokolja meg egy gondolattal!

.....

11. Melyek a szociálismunkás-képzést leginkább nehezítő tényezők? Sorolja fel az Ön szerinti három legfontosabbat!

1.

2.

3.

Az elsőt indokolja meg egy gondolattal!

.....

SAJÁT ISKOLÁJÁBAN FOLYÓ SZOCIÁLISMUNKÁS-KÉPZÉSRŐL

12. Mi képzésük három legfontosabb sajátossága (szellemiség, különlegesség, egyediség)?

1.

2.

3.

13. Mi képzésük három legfontosabb vezéreszméje/godolata?

1.

2.

3.

14. Mi volt képzésfejlődésük három legfontosabb állomása?

1.

2.

3.

15. Mit tart képzésük három legfőbb értékének/erősségének?

SZOCIÁLIS MUNKA

1.
2.
3.

Az elsőt indokolja meg egy gondolattal!

.....

16. Hogyan veszik figyelembe képzésükben a szociális szakmából érkező megrendeléseket? Sorolja fel az Ön szerinti három legfontosabb tényezőt!

1.
2.
3.

SAJÁT ISKOLÁJÁBAN FOLYÓ KÉPZÉSFEJLESZTÉSRŐL

17. Mi jellemzi leginkább képzésfejlesztő tevékenységüket? Jelölje X-szel a három legfontosabbat!

- a képzés filozófiájának revíziója/korrekciója
- a képzési célok, alapelvek rendszeres revíziója/korrekciója
- a képző folyamat struktúrájának rendszeres korrigálása
- a képzés során közvetített ismeretek módosítása
- a képzésmetodikai kultúra permanens fejlesztése
- a képzési követelmények rendszeres revíziója/korrekciója
- egyéb, éspedig:.....

18. Miért változtatták meg legutóbb tantervüket? Egy gondolattal válaszoljon!

.....

19. Mikor történt ez?.....

20. Kiknek volt leginkább szerepük az utolsó változásnál? Jelölje X-szel a három legfontosabbat!

- képzésvezetőnek
- szociális munkát oktatóknak
- tantárgycsoport vezetőknak
- tantervfejlesztő teamnek
- más tantárgycsoport stúdiumait oktatóknak
- tereptanároknak
- diákoknak
- egyéb, éspedig:.....

21. Milyen szakmai és tantervfejlesztő forrásokra támaszkodtak az utolsó változásnál? Jelölje X-szel a három legfontosabbat!

- külföldi képző modellek
- szakirodalom
- kutatási eredmények
- hazai képző modellek
- terep tapasztalatok
- diák tapasztalatok
- oktatók tapasztalatai
- tantervfejlesztő team munka
- egyéb, éspedig:.....

22. Melyik képzésfejlesztő tapasztalatukat tudná ajánlani saját iskolája gyakorlatából?

Egyet nevezzen meg!

.....

Indokoljon!.....